

Haydarâbâd'da emîrin kızıyla evlenmiş, ancak kendisini çekemeyenlerin iftirasına uğrayınca Haydarâbâd'dan ayrılmak zorunda kalmıştı. Ahmedâbâd'a giderek orada ticaretle uğraşmaya başlayan Mirza Muhammed daha sonra Bombay'a geçti; 1246'da (1830) akrabalarının isteği üzerine İsfahan'a yerleşti.

Ebû'l-Hasan on dört yaşında iken babasını kaybetti. *Nâme-i Dânişverân-ı Nâsırî* adlı eserde yayımlanmak üzere yazdığı biyografisine göre, ataları arasında Mirza Refiuddîn-i Nâinî (ö. 1082/1671) gibi âlim ve fâzîl kişilerin bulunduğunu öğrenmesi, amcası Micmer'in şair oluşu, babasının Mazhar takma adıyla şiirler yazması ilim ve şiire karşı büyük bir ilgi duymasına sebep oldu ve Kâsegerân Medresesi'nde öğrenime başladı. Çeşitli ilimlere karşı doğuştan yeteneğe sahip olması onu aklî ilimler, ilâhiyat, matematik ve metafiziğe yöneltti. Birçok edip, şair ve seçkin ulemânın sohbetlerinde bulundu. Bu sıralarda ilim meclislerinde şiir söylemeye başladı. Şiirlerinde kullandığı Cilve mahlasından dolayı Mirza Cilve lakabıyla tanındı. İsfahan'daki öğrenimini tamamladıktan sonra 1857'de Tahran'a gitti. Ev kiralayacak kadar parası olmadığından kendisine tahsis edilen Dârüşşifâ Medresesi'nin bir odasında eğitim ve öğretimin dışında başka hiçbir şeyle uğraşmayıp münzevi bir hayat yaşadı. Bu arada mason locasına girdi. Cilve'nin ziyaretçi olarak kabul ettiği kişiler arasında Kaçar hânedanından Nasîrüddin Şah ve Edward G. Browne'da vardı. Ebû'l-Hasan Cilve vefat edince Şîî muhaddis Şeyh Sadûk İbn Bâbeveyh el-Kummi'nin türbesinin yanında defnedildi.

Ebû'l-Hasan Cilve, orijinal bir eser meydana getirmenin güç olacağı, hatta mümkün olamayacağı düşüncesiyle daha ziyade eski âlimlerin felsefî eserlerine şerh ve hâşiyeler yazmış, bu çalışmalarıyla İslâm felsefesinin, özellikle İsrâkî hikmetin üstatlarından biri olmuştur. Daha çok Molla Sadrâ diye tanınan İranlı filozof Sadreddîn-i Şîrâzî'nin (ö. 1050/1640) *el-Hikmetü'l-müte'âliye fî esfârî'l-erba'a'sına* ve diğer eserlerine hâşiyeler yazan, İbn Sînâ'nın kitaplarını da inceleyerek bu iki filozofun eserleri üzerine dersler veren Ebû'l-Hasan'ın yetiştirdiği talebeler arasında *Tarâ'îku'l-hakâ'îk* müellifi Ma'sûm Ali Şah ve Seyyid Hâşim Uşkûrî sayılabilir.

Eserleri. 1. *İşbâtü'l-harekâtî'l-cevheriyye*. Molla Sadrâ'nın *Şerhu'l-Hidâyetü'l-eşîriyye* (Tahran 1313 hş.) adlı eserinin hâşiyesi olup adı geçen kitabın kenarında basılmıştır. 2. *Dîvân* (Tahran, ts.). Ebû'l-Hasan şiir yazmakta fayda görmediğini söylemesine rağmen hiçbir zaman şiirden vazgeçmemiş ve bir divan oluşturacak kadar şiir yazmıştır. 3. *Rab-tû'l-hadîş bi'l-kadîm* (Tahran 1313 hş.). Muhsin el-Emin, bu kitabın Molla Sadrâ'nın adını vermediği bir eserinin şerhi olduğunu belirtmiştir (*A'yanü's-Şî'a*, II, 338).

BİBLİYOGRAFYA :

Tebriî, *Reyhânetü'l-edeb*, I, 419-420; *Ferheng-i Fârî*, V, 431; Mehdi Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İran*, Tahran 1371 hş.; *A'yanü's-Şî'a*, II, 337-338; Âgâ Büzûrg-i Tahrânî, *A'lâmü's-Şî'a*, Meşhed 1404, I, 42-43; DMF, I, 745; Dihhudâ, *Lugâtname*, X, 84; H. Algar, "Abu'l-Hasan Dîlwa", *El² Suppl.* (İng.), s. 23-24.

RIZA KURTULUŞ

EBÜ'L-HASAN el-CÜRCÂNÎ

(bk. CÜRCÂNÎ, Ebû'l-Hasan).

EBÜ'L-HASAN el-EŞ'ARÎ

(bk. EŞ'ARÎ, Ebû'l-Hasan).

EBÜ'L-HASAN el-HADDÂD

(bk. İDRİS b. ABDÜLKERİM).

EBÜ'L-HASAN el-HULVÂNÎ

(bk. HULVÂNÎ, Ebû'l-Hasan).

EBÜ'L-HASAN er-RUMMÂNÎ

(bk. RUMMÂNÎ).

EBÜ'L-HASAN es-SÂİĞ

(أبو الحسن الصائغ)

Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed
b. Sehl es-Sâîğ ed-Dîneverî
(ö. 330/941 [?])

İlk devir sûfilerinden.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Aslen Dîneverî olup hayatının belli bir döneminden sonra Mısır'a giderek oraya yerleşti. Ebû Ca'fer es-Saydalânî'nin sohbetinde bulundu. Ebû Osman el-Mağribî, Ebû Bekir ed-Dükkî ve Ebû'l-Hasan

el-Karâfî gibi tanınmış sûfilerin üstadı oldu. Müridlerinden Ebû'l-Hasan el-Mağribî onu şeyhlerin en heybetlisi olarak tanıtır. 330 (941) veya 331'de (942) Mısır'da vefat etti.

Sülemî, Ebû'l-Hasan'ın sûfilikten çok zühd ve takvâyi esas aldığını söyler. Ona göre dünya kaygılarından kurtulmanın yolu âhîret kaygısı taşımaktır. İnsan nefsinin arzularına karşı çok dikkatli olmalıdır; zira nefsini sevmeye kendini mahvetmeye sebep olur. Mürid dünyayı iki kere terketmelidir. Önce dünya nimetlerinden ve zevklerinden yüz çevirmeli, bunun sonucunda dünyayı terkeden kişi olarak tanınıp bu yüzden saygı görmeye başlayınca halini gizleyerek dünyaya yönelmeli ve dünya ehli arasına girmelidir. Çünkü dünyayı terkeden biri olarak tanınmak dünyaya yönelmekten daha büyük günahdır. Hakkın dostlarından dert ve belâ eksik olmaz. Sevenler sevgililerine duydukları özlem ateşi içinde cennetliklerin cennette aldıkları zevkten daha fazla haz alırlar. Mârifet daima Allah'ın lutfunu görmektir. Ona göre sûfinin zaman zaman yaşadığı haller şimşek parıltısı gibi geçicidir. Mârifet sahibi sûfî her şeye iyiliği görmeli, kendisine verilen nimetlerin şükrünü eda etmekten âciz olduğunu idrak etmeli, kendini kudret ve kuvvet sahibi görmekten kaçınmalıdır.

Ebû'l-Hasan es-Sâîğ tevhid konusunda görünmeyeni (Allah) görünene (âlem) kıyas etmenin yanlış olduğu kanaatinde. Çünkü görünen yani eşi ve benzeri bulunan bir şey, sıfatları görülmez. Ebû'l-Hasan'ın, "Mürid kimdir ve özellikleri nelerdir?" sorusuna cevap olarak Tevbe sûresinin, "Yeryüzü genişliği-ne rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkıydı. Nihayet Allah'ın azabından yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı" meâlindeki 118. âyetini okuduğu nakledilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 312-315; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 353; Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 176; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, IV, 79; a.mlf., *el-Muntazam*, VI, 328; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 204; Hevî, *Tabakât*, s. 403; İbnü'l-Mülakkin, *Tabakâtü'l-evliya*, s. 159; Câmî, *Nefehât*, s. 162; Şarânî, *et-Tabakât*, Kahire 1945, I, 102; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 40; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 330 vd.

ERHAN YETİK